

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A TERMELÉSI ÉS A VÁLLALKOZÁSI KEDV VÁRHATÓ ALAKULÁSA A TERMELŐSZÖVETKEZETEBEN 1974 ÉS 1980 KÖZÖTT

CSETE LÁSZLÓ dr.—PÁLYI JÓZSEF

A termelőszövetkezeti termelői és vállalkozói kedv alakulásáról készített vizsgálatunk az elmúlt évekhez hasonlóan, a — MÉM STAGEK-ben sokoldalúan kipróbált reprezentációs adatfelvételi rendszerében részt vevő — termelőszövetkezetek információira támaszkodik.

Tanulmányunkban egyrészt bemutatjuk, hogy a vizsgált termelőszövetkezeti közös gazdaságokban az 1972. évi tényleges, valamint az 1973. évi várható gazdasági helyzethez képest milyen változások jelezhetők rövid távon, azaz 1974-re. Másrészt feltárjuk, hogy a — napjainkban érvényesülő célkitűzések, közgazdasági szabályozók és erőforrások ismeretében — közép-távon, 1980-ig, hogyan jellemezhető a vállalkozói kedv.

Munkánkkal az V. ötéves terv előkészítéséhez kívánunk támpontokat nyújtani az irányításban és a termelőszövetkezetekben dolgozó szakembereknek.

A TERMELÉS VÁRHATÓ ÖSSZETÉTELE ÉS NÖVEKEDÉSE

A felső, a közép szintű és a vállalati vezetőket egyre élénkebben foglalkoztatja a termelési szerkezet középtávon várható változása.

A halmozott bruttó termelési érték százalékában kifejezve, a *termelési szerkezet arányaiban* — középtávon — figyelemre méltó eltolódások jelezhetők:

	1973.	1974. évi várható arány, %	1975—1980.
Növénytermelés	40,4	40,4	39,1
Állattenyésztés	31,6	31,9	34,3
Melléküzemi tevékenység	7,8	7,9	8,3
Alaptevékenységen kívüli tevékenység	20,2	19,8	18,3
Összesen	100,0	100,0	100,0

A termelés várható növekedése a fontosabb tevékenységi körökben pedig a következő (index: 1973. évi várható termelési érték = 100):

	1973.	1974. évi növekedési index	1975—1980.
Növénytermelés	100,0	104,8	110,0
Állattenyésztés	100,0	107,7	122,3
Melléküzemi tevékenység	100,0	109,2	120,7
Alaptevékenységen kívüli tevékenység	100,0	102,2	104,8
Átlagosan	100,0	105,0	113,8

Az adatokból kitűnik, hogy

— az állattenyésztési ágazatok súlyának számottevő emelkedése várható, és szerényebb mértékben, de nő a melléküzemi tevékenység aránya is;

— csökkenő tendenciájú viszont a növénytermelési és a nem mezőgazdasági jellegű tevékenység hányada és az átlagosnál alacsonyabb a termelés várható növekedése is;

— az állattenyésztésben — a felvétel időszakában kialakult gazdasági környezet hatására — igen dinamikus növekedés jelezhető;

— a termelés átlagos növekedési ütemét 1974-re bátran (5,0%), közep-távra óvatosan (évi 2,3%) tervezik;

— a növénytermelés átlagosnál alacsonyabb növekedése reálisnak íté-
hető, s bár a takarmánynövények — mint a továbbiakban majd látható —
termelése előreláthatóan dinamikusan növekszik, ez mégsem látszik ele-
gendőnek a növekvő állattenyésztéshez.

A termelés intenzitása — amit az egy hektárra jutó termelési érték-
kel mutatunk be — a következőképpen alakul:

	Ft/ha
1972. évi tény	12 078
1973. évi várható	12 430
1974. évi előrejelzés	13 051

A művelési ágak 1974. évi várható összetételében a termelők elgondolása
— amint az az 1. táblázatból látható — hasonló az elmúlt esztendőkéhez:

— változatlanul csökkenő tendencia jelezhető a szántó és a rét művelési
ágakban;

— tovább tart az erdőtelepítés iránti érdeklődés és változatlanul nő a
művelésből kivont terület aránya;

— csökken a háztáji gazdaságok területe;

— nem változik a szőlő és gyümölcsösök aránya és abszolút nagysága.

A művelési ágak változása termelési irányonként az átlagostól eltérő
képet mutat:

— a szarvasmarhatartásra szakosodó gazdaságoknál is csökken a rét,

Szántó
Rét
Legelő
Gyümöl-
Szőlő
Erdő
Nádas
Halastó
Egyéb
Fanet

Összes
Háztáji

A term-
összes

de ugy-
vendél

goknál
növeke-
művel-
A
sításál

A
hetők
N
ősi b

A
tet,

1. táblázat

A FÖLDHASZNOSÍTÁS VÁRHATÓ ALAKULÁSA

Megnevezés	A művelési ágak %-os aránya			A művelésiág-változás indexe: 1973=100
	1972.	1973.	1974. évi várható	
Szántó	63,2	63,3	63,0	99,5
Rét	5,2	5,2	5,1	98,1
Legelő	11,5	11,7	11,8	100,8
Gyümölcs	1,2	1,1	1,1	100,0
Szőlő	0,9	0,9	0,9	100,0
Erdő	5,8	5,9	6,3	106,8
Nádas	0,2	0,2	0,2	100,0
Halastó	0,1	0,1	0,1	100,0
Egyéb	0,1	0,1	0,1	100,0
Fanet	2,2	2,3	2,4	104,3
Összes közös terület	90,4	90,8	91,0	100,2
Háztáji terület	9,6	9,2	9,0	97,8
A termelőszövetkezet összes területe	100,0	100,0	100,0	

de ugyanakkor örömdetesen nő a legelő területe és erre támaszkodva a növekedéskénevelés és a tehéntartás;

— a szőlőtermelésre, valamint a gyümölcstermelésre szakosodó gazdaságoknál az ültetvények területnövekedésével lehet számolni, azonban ennek növekedési üteme megegyezik a nem erre szakosodó gazdaságok hasonló művelési ágainak csökkenésével.

A középtávú elgondolásokban a földterület művelési ágankénti hasznosításában jelezhető

- a szántó csökkenése,
- az erdősítés folytatása,
- a gyeptelepítés növelése,
- a mezőgazdasági művelésből kivont területek növekedése.

Az előző évekhez képest 1974-ben kisebb-nagyobb változások jelezhetők a vetésszerkezet alakulásában (2. táblázat).

Növekvő tendencia jelezhető a következő növények vetésterületénél: őszi búza, őszi árpa, kukorica, cukorrépa, burgonya és lucerna.

A felsorolt ágazatokkal kapcsolatban a következőket lehet megjegyezni:

- az ágazatok változása a szerkezeten belül 5—10%-os változást sejtet,

2. táblázat

A VETÉSTERÜLET 1974-RE VÁRHATÓ VÁLTOZÁSA

Megnevezés	A vetésterület %-os megoszlása			A vetésterület-változás indexe: 1973=100
	1972.	1973.	1974. évi várható	
Búza	34,2	32,5	33,0	101,7
Rozs	2,4	2,0	1,9	95,4
Rizs	0,3	0,3	0,3	97,2
Őszi árpa	3,5	3,3	3,6	105,7
Tavaszi árpa	3,2	3,3	2,6	78,1
Kukorica	20,2	22,3	24,9	111,9
Takarmányborsó	1,5	1,2	1,1	94,7
Cukorrépa	2,0	2,4	2,6	108,6
Dohány	0,4	0,4	0,3	91,4
Napraforgó	2,9	2,6	2,3	86,7
Rostkender	0,3	0,3	0,3	92,1
Rostlen	0,5	0,5	0,4	80,3
Burgonya	1,0	0,7	0,8	113,7
Lucerna	8,7	8,7	9,4	109,0
Vöröshere	2,7	2,6	2,6	99,5
Őszi takarmánykeverék	1,3	1,3	1,1	84,7
Silókukorica	3,0	4,5	4,3	96,8
Zöldségfélék	2,8	2,5	2,5	100,0
Egyéb növények	9,1	8,6	6,0	69,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	

— az örömdetes, hogy az elmúlt esztendőék úgynevezett „problémás ágazatai” közül a *cukorrépa*- és a *burgonya*ágazatnál a vetésterület növekszik.

Csökkenő vetésterületre lehet számítani a következő növényeknél: rozs, rizs, tavaszi árpa, takarmányborsó, dohány, napraforgó, rostkender, rostlen, silókukorica és őszi takarmánykeverék.

Változatlanul kritikus a helyzet a *dohány*, a *rizs* és néhány *takarmány-növény* vetésterületének alakulásánál. Az elmúlt esztendőék csökkenő tendenciájával szemben viszont *stagnálás* jelezhető a különféle *zöldségnövények* terén.

Az *ipari növényekre* specializálódott üzemeknél a *cukorrépa* vetésterületének *növekedése* igen nagy mértékű, ezzel szemben a *rostlen*, a *rostkender* és a *dohány* vetésterülete csökkenő.

A termelőszövetkezetek prognózisai alapján 1974-ben az *állatállomány* jelentős növekedésével lehet számolni:

Index: 1972 = 100

1972. évi	100,0
1973. évi várható	106,2
1974. évi előrejelzés	125,3

A *szarvasmarha-állomány* 18%-os növekedése jóval meghaladja a *tehen-állomány* várható emelkedését (3. táblázat).

3. táblázat

AZ ÁLLATÁLLOMÁNY 1974. ÉVRE VÁRHATÓ VÁLTOZÁSA

Megnevezés	A számosállat %-os összetétele			Az állatállomány-változás indexe: 1973 = 100
	1972.	1973.	1974. évi várható	
Szarvasmarha	67,1	69,3	71,1	118,3
ebből: tehen	34,2	34,7	33,2	113,4
Sertés	18,6	18,6	17,7	109,8
ebből: koca	10,1	10,6	10,2	105,4
Juh	7,7	6,8	6,9	118,0
ebből: anyajuh	64,6	68,5	69,5	119,8
Baromfi	0,0	0,0	0,0	126,7
ebből: tyúk	0,0	0,0	0,0	125,0
Ló	6,6	5,3	4,3	93,1

A *sertéságazatban* viszont az elmúlt évihez képest sokkal szerényebb a fejlődés, mind a sertés-, mind a kocaállományban.

A *juhászat* fejlődése öröndetesen emelkedik az elmúlt esztendőkhöz viszonyítva. Különösen az anyállomány növekedése feltűnő.

A SZÁNTÓFÖLDI ÁRÚNÖVÉNYEK TERMELÉSE

A *búzatermelés* viszonylagos súlya ugyan nem éri el az 1972. évi arányt a szántóföldi vetésszerkezeten belül, de 1974-re további vetésterületi növekedéssel lehet számolni, amint ez a 2. táblázatból is látható.

A búzatermelő gazdaságok 48%-ában — 1974-ben — *növelik* a búzatermelést, 39%-ában *változatlan* szinten hagyják és csupán a gazdaságok 13%-ában csökkentik — különféle okokból — valamelyest a búzatermelést. Középtávr — a jelenlegi körülményeket feltételezve — ugyanez a tendencia jelezhető azzal a különbséggel, hogy a gazdaságokban mérséklődik a növelésre irányuló szándék, mert a szövetkezeteknek csak 43%-a kívánja növelni 1975–1980 között a búzakibocsátást, 46%-a az 1974-ben kialakult szinten kívánja tartani és 11%-a csökkenti a termelést.

A búzatermelésben rövid és középtávon egyaránt jelezhető nagy vállal-

kozyi kedvben első helyen (33—34%-ban) a *jövedelemszerzés*, pontosabban a tiszta jövedelem fokozása a meghatározó, de emellett jelentős szerepet játszik — az esetek 26—27%-ában — az *értékesítés biztonsága* is. Az előzőek mellett erősen ható körülmény az is, hogy a búzatermelés növelését *saját pénzügyi forrásokból* tudják megoldani a gazdaságok.

A búzatermelést *csökkenteni kívánó* néhány gazdaságban a *fizikailag és erkölcsileg elavult berendezések* játszanak meghatározó szerepet, mert a rendelkezésre álló erőforrásokból nem ezt kívánják pótolni, hanem más ágazatot, tevékenységet fejlesztenek.

A *cukorrépa-termelés* mind viszonylagosan, mind abszolút értelemben növekszik 1974-ben. Ezt bizonyítja az is, hogy 1974-ben a megkérdezett cukorrépa-termelő gazdaságok 49%-ában növelik, 9%-ában pedig csökkentik a termelést. Ugyanez középtávon 46%-os és 14%-os arányt mutat. Az adatok tehát arról tanúskodnak, hogy 1980-ig a közös gazdaságok tudatosan számolnak az üzemi méret növelésének előnyeivel, és az is racionálisnak ítéltető, hogy az átlagosnál rosszabb termőhelyeken felszereléssel nem rendelkező és más tevékenységet erőteljesebben fejlesztő gazdaságokban fokozatosan visszaszorul a cukorrépa-termelés. A növelés, megszüntetés és csökkentés, valamint a termelés változatlan szinten való megismétlésének együttes egyenlege azonban növekvő.

A cukorrépa-termelés fejlesztésében meghatározó jelentőségű az *iparszerű termelési rendszerek* terjedése, mert a fejlesztő szándékú gazdaságok 25—28%-ában ezt jelölték meg alapvető indokként. Figyelemre méltó az is, hogy a cukorrépa-termelés jövedelmezőségének megítélése is nagyot változott, mert a gazdaságok 27—29%-ában a *jövedelmi érdekeltiséget* jelölték meg mozgató rugóként. Jól látható, hogy a döntésekben egyre nagyobb szerepe van az *értékesítési biztonságnak* is, mert mind rövid, mind középtávon ez is fontos (16—19%-os) szerepet játszott a megkérdezett gazdaságok esetében.

A cukorrépa-termelés csökkenését, vagy megszüntetését minden esetben a *munkaerőhiányra*, illetve a *korszerű anyagi-műszaki feltételek* megteremtésének — az adott gazdaságban — korlátozott lehetőségére hivatkozva irányozták elő a szövetkezetek. A felszabaduló munkaerő jelentős részét a növénytermelésben, kisebb hányadát az állattenyésztésben és mintegy egy-negyedét pedig — középtávon — a kiegészítő tevékenységben kívánják hasznosítani. A felszabaduló forgóeszközöket viszont teljes mértékben a növénytermelésbe fektetik.

A *burgonyatermelés* vetésterületi aránya és területi kiterjedése 1974. évi adataink szerint várhatóan emelkedik.

Középtávon élénkülő érdeklődést lehet prognosztizálni, mert 1974-ben a megkérdezett 90, burgonyát termelő gazdaság 33%-a, középtávon pedig 43%-a kívánja a termelést fokozni. A burgonyatermelés fokozatosan a hagyományos, vagy az öntözési lehetőségekkel rendelkező burgonyatermő helyekre koncentrálódik, amit az is jelez, hogy a burgonyatermeléssel — mint új ágazattal — egyetlen gazdaságban sem foglalkoznak.

szerű
hivat
tende

csökk
értele
hisze
a csö

ban n
techn

term
Ugya
melés

mért
folya
kente

A csö
— 19
hogy
jegye
27%-

mind
29—

fogla
korsz
(18%)

nyek

teine
lalko
kivá
gagd

gia t
repe

A megkérdezett gazdaságok 38%-a a burgonyatermelés növelését *korszerű technológiai feltételek* alkalmazásával magyarázza és csak 21–23%-a hivatkozik a *jövedelmi igények* kielégítésére, valamint a tartós fogyasztói tendenciára.

1974-ben a megkérdezett gazdaságok 24%-a, középtávon pedig 19%-a csökkenteni, vagy megszüntetni szándékozik a burgonyatermelést. Ilyen értelemben tehát változatlanul kritikusnak ítéltető az ágazat helyzete, hiszen kérdéses, hogy a növelő, vagy a szinten tartó szándék ellensúlyozza-e a csökkenést.

A burgonyatermelést csökkentő, vagy megszüntető közös gazdaságokban mind rövid, mind középtávon az *alacsony jövedelmezőségre* és az *elavult technológiára* hivatkoznak.

Figyelemre méltó, hogy a felszabaduló munkaerő 83–86%-át a növénytermelésben és 14–17%-át az egyéb tevékenységben kívánják hasznosítani. Ugyanakkor a forgóeszközök befektetésében ez az arány 67% a növénytermelés és 33% az állattenyésztés javára.

A *dohány* vetésterülete 1974-ben mind abszolút, mind viszonylagos mértékben előreláthatóan csökken. Ez a csökkenés szintén ellentétes előjeli folyamatok eredménye. A gazdaságok 25%-ában növelni, 21%-ában csökkenteni, illetve teljes mértékben megszüntetni kívánják a dohánytermelést. A csökkenő tendenciát tehát ez utóbbi törekvés határozza meg. Középtávon — 1975–1980 között — annyiban tér el a helyzet az 1974-ben várhatótól, hogy a gazdaságok 23%-ában a specializáció, a gépesítés és az új fajták jegyében továbbra is a termelés növelését irányozzák elő, de a gazdaságok 27%-ában a dohánytermelés teljes megszüntetését tervezik.

A dohánytermelés csökkenését vagy megszüntetését mind 1974-ben, mind középtávon az esetek 43, illetve 39%-ában az *alacsony jövedelmezőségre*, 29–38%-ában az *anyag-műszaki feltételek hiányára* vezetik vissza.

Azokban a közös gazdaságokban, ahol a dohánytermelés növelésével foglalkoznak — a *jövedelemszerzés* (22%), az *értékesítési biztonság* (19%) és a *korszerű technológia* alkalmazása (11%) mellett —, még mindig nagy szerepet (18%) játszik a *munkaerő foglalkoztatásának* szándéka.

A KERTÉSZETI ÁGAZATBAN JELEZHETŐ VÁLTOZÁSOK

Az 1. táblázatban már bemutattuk, hogy a szőlő-gyümölcsös ültetvények területi arányaiban rövid távon változás nem várható.

A szőlőtermelési irányú gazdaságokban a *szőlészet-borászat* üzemi méreteinek további növekedése várható, mert 1974-ben a szőlőtermeléssel foglalkozó gazdaságok 53%-ában — 1975–1980 között 57%-ában — növelni kívánják a szőlő- és bortermelést. Csökkentési szándékkal rövid távon a gazdaságoknak csak 9%-ában, középtávon pedig 7%-ában foglalkoznak.

A növelési-fejlesztési szándék elsősorban (27%-ban) a *korszerű technológia* terjedésére vezethető vissza, a *jövedelmi érdekelttség* pedig 21%-kal szerepel az indokok között.

A csökkentést minden egyes esetben különféle *értékesítési problémákkal*, illetve *alacsony jövedelemmel* indokolják a termelők!

A fejlesztés során az esetek 40%-ában saját erőt, 24%-ában hitelt és 36%-ában állami támogatást kívánnak igénybe venni.

A felszabaduló munkaerőt, a szőlőtermelő gazdaságok jelentős körében, az állattenyésztésben és az egyéb tevékenységben kívánják hasznosítani.

A *gyümölcsstermelésre* az egy helyben topogás prognosztizálható. A gyümölcsstermelő gazdaságoknak csupán 18%-ában kívánják növelni a gyümölcsstermelést 1974-ben, és ezen belül egyharmadára becsülhető azoknak a gazdaságoknak a köre, amelyek az előző években nem foglalkoztak gyümölcsstermeléssel. Ugyakkor 1974-ben a gazdaságok 36%-ában, középtávon pedig 51%-ában megszüntetni, illetve csökkenteni kívánják a gyümölcsstermelést.

A gyümölcsstermelés *növelésének* indokai között szerepel a munkaerő foglalkoztatása. Középtávon azonban ez 17%-ra csökken, viszont az értékesítési biztonság — mint indok — 22%-ról 42%-ra nő. A szövetkezetek a gyümölcsstermelés fokozódó jövedelmezőségében is bíznak, mert középtávon az indokok között ez 25%-kal szerepel.

A gyümölcsstermelés *csökkentését*, illetve *megszüntetését* 1974-ben a gazdaságok 25%-ában a veszteséges termeléssel indokolják, középtávon ez 18% körül alakul. A veszteséges termelés mellett a fokozódó munkaerőhiány is növekvő súllyal esik latba, mert a gazdaságok 75%-a hivatkozik erre 1974-ben, középtávon pedig ez 84%-ra emelkedik.

A gazdaságok a fejlesztést nagyobb hányadában saját erőből (58%), valamint állami támogatásból (42%) kívánják megoldani.

A közelmúltban megjelent *1024/1973. számú kormányhatározat* várható hatásairól a termelőszövetkezetek vezetői még nem tudtak határozott és alapos véleményt formálni. A beérkezett vélemények szerint

— a gazdaságok 65%-ában a határozattól *nem várnak jelentős változást* a gyümölcsstermelésben;

— a szövetkezetek 45%-ában ugyan *pozitívan nyilatkoztak* a kormányhatározatról, de csak a gazdaságok szűkebb körében jutottak el konkrétabb cselekvési szándékig.

Az előzőektől eltérően reagáltak azokban a gazdaságokban, ahol már nagyobb méretekben foglalkoztak gyümölcsstermeléssel. Ezekből a szövetkezetekből nyert információk szerint

— a rendelet értelmében csak megfelelő származási lappal ellátott *szaporítóanyag felhasználása* esetén jár állami támogatás, de ebben a kereslet jóval meghaladja a kínálatot, s így ez korlátozza a fejlesztést;

— a *pályázati rendszerről* a gazdaságok általában óvatosan nyilatkoznak, a pályázatok elbírálásánál lehetséges szubjektivitás miatt;

— több gazdaság jelezte, hogy változatlanul kritikusak az *alacsony értékesítési árak*, ezek évről évre való nagyfokú ingadozása, valamint ennek következtében a *bevételek* és a *jövedelmek* évenkénti hullámozása, amin az állami támogatás sem tudott alapvetően változtatni.

A zöldségnövények termelésében tovább tart az ellentétes előjelű bővítő-csökkentő szándékú fejlődés. Ennek eredményeképpen — 1974. évi prognózisunk szerint — a zöldségnövények sem arányukban, sem vetésterületükben nem valószínű, hogy meghaladják az 1973. évit. A zöldségtermeléssel foglalkozó gazdaságoknak csupán 30%-ában, középtávon pedig 27%-ában kívánják növelni a termelést. A gazdaságok 2%-ában foglalkoznak a zöldségtermelés megkezdésének gondolatával, ugyanakkor viszont a termelés teljes megszüntetését, illetve lényeges csökkentését tervezik a gazdaságok 19%-ában, illetve középtávon 18%-ában!

A csökkentést vagy a teljes megszüntetést előíró gazdaságok mind rövid, mind középtávon a veszteséges zöldségtermelés megszüntetését (78%-ban) és az alacsony jövedelmezőségű ágazat kiiktatását (22%-ban) említették meg indokként. Ez a vélemény olyan mértékben egyöntetű, hogy felvételeinkben ehhez hasonló példát egyetlen más termék vagy tevékenység esetében sem találtunk.

Figyelmeztető az is, hogy a fejlesztést előíró közös gazdaságokban nincs egy vagy néhány döntést meghatározó elv, hanem igen heterogén a döntés indoklása, amit a következő eloszlás is bizonyít (miután a rövid és középtávra szóló döntések indokoltsága lényegében azonos, csak a középtávuakat közöljük):

	%
A pénzügyi önállósághoz szükséges jövedelemigény biztosítása	17,5
Maximális nyereségre törekvés	15,8
Tartósan növekvő fogyasztói tendencia	15,8
Korszerű technológia bevezetése	14,0
Az értékesítés biztonsága	10,5
A folyamatos fizetőképesség javítása	8,8
Munkaerő-foglalkoztatás	7,0
A munkaerő összetételének megváltoztatása	3,5
A vezetők, szakemberek ambíciója	3,5
Az értékesítés maximalizálása	3,5

Az elmondottakból megítélhető, hogy a zöldségtermelés V. ötéves terv kilátásai nem megnyugtatóak, annál is inkább, mert a felszabaduló munkaerőt és a forgóeszközöket más ágazatban, a növénytermelésben és az egyéb tevékenységben a zöldségtermelésnél jóval kecsgetőbb eredményekkel tudják hasznosítani.

A TAKARMÁNYTERMELÉS ÉS ÁLLATTENYÉSZTÉS PROGNÓZISA

Takarmánytermelési prognózisunkat a kukorica és a lucerna példáján mutatjuk be.

A kukoricatermelés iránti érdeklődés változatlanul fokozódó jellegű, ami kifejezésre jut a vetésterület arányának és abszolút kiterjedésének növekedésében. A kukoricatermelő gazdaságok 64%-ában — rövid és középtávon

egyaránt — a termelés bővítését irányozzák elő. A gazdaságoknak csupán 7%-ában csökken 1974-ben a vetésterület, középtávon pedig a gazdaságok 6%-ában foglalkoznak ezzel a gondolattal. A gazdaságok szerény körében termőhelyi és üzemszervezési okok miatt mérlegelik a vetésterület csökkentését.

Az anyagi-műszaki fejlesztés alapvető befolyásoló, szabályozó jelentőségét semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy rövid és középtávon a bővítési indokok között 37%-os súllyal szerepel az *ipari termelési rendszer* elterjesztése. Ehhez képest szerényebb jelentőségű (20%) a *jövedelemi érdekelttség*, mint fejlesztési indok. A kukoricatermelés fejlesztésében 11%-os súllyal jelenik meg az *állattenyésztés fejlesztési* igénye.

A kukoricatermelés fejlesztését 70%-os arányban saját erőből, 24%-ban pedig hitelből tervezik fedezni a közös gazdaságok.

A *lucernatermelésben* a vállalkozói kedv szintén kecssegetető kilátásokat sejtet, mert a lucerna vetésterülete és a szántóföldi szerkezeten belül elfoglalt súlya növekvő jellegű. 1974-ben a lucernatermelő gazdaságok 56%-ában, középtávon pedig 60%-ában növelik a lucernatermelést. Biztató az is, hogy perspektívában a gazdaságoknak csupán 1%-a gondol a lucernatermelés csökkentésére.

A lucernatermelés fejlesztését rövid távon 39%-ban, középtávon pedig 42%-ban az *állattenyésztés szükség szerű fejlesztésével* indokolják, de e mellett 30%-os, illetve 26%-os súllyal jelenik meg az *iparszerű termelési rendszer* alkalmazása is. A lucernatermelés fejlesztése — a gazdaságok 83%-ában — saját pénzügyi forrásból oldódik meg, előrejelzésünk szerint.

A takarmánytermelés és az állattenyésztés fejlesztésében mutatkozó nagyarányú vállalkozói kedvtől elmarad a *takarmánykeverő üzemek* létesítése. Míg 1974-ben a megkérdezett gazdaságok közül 15 helyen foglalkoznak takarmánykeverő üzem létesítésével, középtávon ezeknek a száma nem növekvő, hanem csökkenő, bár a takarmánykeverő üzemek háromnegyed részében a termelés fokozásával foglalkoznak.

A közös gazdaságokban igen jelentős mértékben megnőtt a *szarvasmarha-tenyésztés* iránti érdeklődés, ami kifejezésre jut a szarvasmarha-létszám egész állatállományon belüli súlyának és abszolút számának növekedésében (lásd a 3. táblázatot).

Rövid távon a megkérdezett gazdaságok 82%-ában, középtávon pedig 87%-ában irányozzák elő a *tehenészet* növelését. A gazdaságok csupán 2, illetve 1%-ában gondolnak a jövőben a tehenészet *csökkentésére*.

A tehenészet növelésének indokai között a következőket találjuk:

	%
A folyamatos fizetőképesség javítása	18,6
A korszerű technológia bevezetése	15,9
A jövedelem fokozása	25,3
Az értékesítés biztonsága	15,5
Növekvő fogyasztási tendencia	8,8

A *vágómarha-termelés* is fellendülő irányzatú, ami kiderül abból, hogy rövid távon a gazdaságok 85, középtávon 87%-ában a hízókibocsátás növelését tervezik. A hizálás csökkentésével a gazdaságok 3%-ában foglalkoznak csupán.

A marhahizálás bővítésére irányuló döntések indítékai némileg eltérnek a tehenészetnél tapasztaltaktól:

	%
A jövedelem fokozása	31,0
Az értékesítési biztonság	26,0
A folyamatos fizetőképesség javítása	16,5

Az elmúlt esztendőben megjelent kiadványunkban¹ már jeleztük az 1025/1972. évi kormányrendelettel kapcsolatban a gazdaságok vezetőinek reagálását. Akkor megállapíthattuk, hogy

— általában *kedvezőnek ítélték* a gazdaságok vezetői a kormányrendeletet;

— a pénzügyi helyzetüket tekintve erősebb gazdaságok a *férőhely kihasználására* törekedtek;

— a forgóeszközökkel kedvezőtlenül ellátott, férőhely-kapacitással nem rendelkező gazdaságok *nehezebben indultak* meg a fejlesztés útján.

Az elmúlt esztendő alapján a gazdaságok vezetői már megalapozottabb véleményeket nyújtanak azokról a problémákról, amelyek a megvalósítást akadályozzák.

A gazdaságilag szilárdabb szövetkezetekben a problémák közül elsőként a *tenyésztőanyag hiánya* említhető. Ez ugyan a növekvő vállalkozói kedvet jelzi, mégis felhívja a figyelmet az állomány-utánpótlás fontosságára, korlátozó hatására. A szarvasmarhatartásra szakosodó gazdaságok nem találhatnak megfelelő *törzskönyvezett üszöket* megvételre, és ezzel tenyésztési célkitűzéseiket nem tudják megvalósítani. Problémaként jelentkezett az állatforgalom, melyet a szigorú *állategészségügyi előírások* erősen lassítanak.

A *férőhely-kapacitással* nem rendelkező gazdaságokban viszont a *magas beruházási költségek* miatt olyan „pénzhiány” állott elő, hogy a gazdaságok képtelenek férőhelyeiket megfelelő állománnyal feltölteni. A *forgóeszközhányal* küzdő gazdaságok vezetői közül többen is javasolták, hogy ahol a szakosított szarvasmarhatelep építkezésének befejezéséhez közel állnak, megkülönböztetett *állami támogatásban részesüljenek*.

A *sertésenyésztésben* a vállalkozói kedv egyenlege ugyan kedvező, de közel sem olyan biztató és egyértelmű, mint a szarvasmarha-ágazat vonatkozásában. Rövid távon a megkérdezett gazdaságok 56%-ában, középtávon pedig 50%-ában foglalkoznak a sertésenyésztés növelésével, ugyanakkor csökkenteni, illetve megszüntetni kívánják a gazdaságok 12, illetve 15%-ában.

¹ Cséte L.—Pályi J.: A termelési és vállalkozói kedv 1973. évben várható alakulása a termelőszövetkezetekben. MÉM STAGEK 4. sz. kiadványa, 1972.

A sertésenyésztés fejlesztését a következő *körülmények mozdítják elő*:

	%
A jövedelem fokozása	31,6
Az értékesítés biztonsága	14,9
A fizetőképesség javítása	20,2
A korszerű termelési rendszer bevezetése	10,5

A *sertéshizlalás* szintén növekvő tendenciájú, de ez a folyamat is ellentmondásos. Rövid távon a gazdaságok 56, középtávon 52%-ában foglalkoznak a vágósertés-kibocsátás növelésével. Ugyanakkor rövid távon a gazdaságok 16%-ában, középtávon 19%-ában csökkenteni, illetve teljesen megszüntetni kívánják a sertéshizlalást.

A vágósertés-termelés növelésével kapcsolatos döntések a következő indokokra vezethetők vissza:

	%
A jövedelmezőség fokozása	30,3
Az értékesítés biztonsága	26,1
A fizetőképesség fokozása	17,4
A korszerű technológiák bevezetése	8,7
A növekvő fogyasztói tendencia	7,3

A beérkezett vélemények alapján áttekintjük azokat a problémákat is, amelyek a *szakosított sertéstelepek* üzemeltetése során felmerültek:

— a megkérdezett gazdaságok 34%-ánál különböző *technológiai fogyatékságok* (például: fűtési-szellőztetési, etetőrendszerrel, hőszigeteléssel kapcsolatos hibák) gátolják a rendeltetésszerű üzemeltetést, a kapacitás kihasználását;

— a *megfelelő fajták*, illetve a süldők hiányát a gazdaságok 23%-a említette elsősorban akadályként. Ez a probléma — szerény véleményünk szerint — nemcsak a szakosított sertéstelepek gondja, hanem valamennyi gazdaságé;

— a gazdaságok 16%-ában elsődlegesen az *állategészségügyi előírások* be nem tartása jelent akadályt;

— külön meg kell említeni a *takarmányozás* problémáit, hiszen ezek a gazdaságok 14%-át érintik. A megkérdezettek véleménye szerint a különböző tápok és koncentrátumok minősége erősen kifogásolható, illetve komoly beszerzési nehézségekkel jár.

A *baromfiágazaton* belül rövid távon a baromfitenyésztő gazdaságok 41%-a, középtávon pedig 39–40%-a foglalkozik a termelés fokozásával. Csökkenteni, illetve megszüntetni kívánják a termelést a gazdaságok 12, illetve 15%-ában. Mindez a baromfitermelés fokozódó koncentrálására utal, amelyeknek gazdasági indokai között a következőket találjuk:

	%
A jövedelem fokozása	33,8
A fizetőképesség javítása	27,4
Az értékesítés biztonsága	16,1
A fogyasztói tendencia	12,9
A szakemberek ambíciója	6,6

A juhászat fejlesztésével rövid távon a gazdaságok 69%-ában, illetve középtávon 72%-ában foglalkoznak. 1974-ben a juhászat megszüntetését, illetve csökkentését a gazdaságok 7, illetve középtávon 5%-a tervezi.

A fejlesztésben jelentős szerepet játszik a tej- és pecsenyebáránnyel- előállítás, valamint az értékesítési biztonság és ezen a két körülményen keresztül a jövedelem növelése.

A DÖNTÉSI KOCKÁZAT MEGÍTÉLÉSE

Az információk függvényében — mint ismeretes — beszélhetünk:

- *biztos* (meghatározható) körülmények közötti döntésekről;
- *kockázatos* döntésekről, amikor a vállalat vezetői ismerik a környezet változásának bekövetkezési valószínűségét;
- *bizonytalan* döntésekről, amikor a környezet változásának valószínűsége bizonytalan.

A mostani, vállalati magatartást prognosztizáló anyagunkban első alkalommal tettünk kísérletet arra, hogy rövid és középtávon megítéljük a döntési kockázatot.

A beérkezett válaszok a következő megoszlást mutatták:

	1974	1975—1980
	%	
Biztos döntések	70	61
Kockázatos döntések	15	15
Bizonytalan döntések	7	13
Nem tudják megítélni	8	11
Összesen	100	100

A termelőszövetkezetek tehát az 1973-ban érvényesülő szabályozók mellett meglehetősen *nagy biztonsággal* tervezik döntéseiket 1974-re vonatkozóan. A kockázatos, valamint a bizonytalan döntések aránya igen szerény: 1974-ben 22%, az 1975—1980 közötti időszakban pedig 28%.

A döntési biztonságban felismerhető tendenciák teljesen normálisnak ítéltetők, hiszen középtávon a biztos döntések köre csökken és nő a bizonytalan döntések aránya, valamint azoknak a gazdaságoknak a köre, amelyek a megkérdezés időpontjában még nem tudták megítélni döntéseiknek bekövetkezési valószínűségét.

A MUNKAERŐ ÉS A JÖVEDELMEK VÁLTOZÁSA

A termelőszövetkezeti dolgozó tagok számának változatlanul *csökkenő tendenciája* 1974-ben előreláthatóan felgyorsul. Erre utalnak az alábbi adatok:

	Index:
	1972. évi dolgozó tagok száma = 100
1972. évi tény	100,0
1973. évi várható	99,7
1974. évi előrejelzés	95,9

A termelőszövetkezetek munkaerőhelyzete termelési irányonként nem mutat érdemleges eltéréseket:

— a csökkenő tendencia mértéke a gyümölcstermelő, a zöldségtermelő, a szőlőtermelő irányokban — tehát a *kézimunkaigényes termelési irányokban* — *megfelel az átlagosnak*. Ez az előbbi ágazatok egyre súlyosbodó munkaerőhelyzetére utal;

— a csökkenés mértéke az átlagosnál kisebb a nagyarányú *feldolgozó és melléküzemi tevékenységet* folytató szövetkezetekben, ahol a jelzések szerint a jövőben is a szakmunkások termelőszövetkezeti tagoknak való felvételével ellensúlyozzák a taglétszám csökkenését.

A termelőszövetkezetekben a fentiekben jelzett átlagos csökkenés hatásai természetesen *differenciáltan jelentkeznek*:

— a gazdaságok mintegy 46%-ánál nem okoz problémát, mert döntően a fokozottabb gépesítéssel ellensúlyozzák a csökkenő munkaerőt;

— a gazdaságok 35%-ánál viszont komoly gondokat jelent már a fokozódó munkaerőhiány.

A munkacsúcsok idején jelentkező munkaerőhiányt a gazdaságok 41%-a a *paraszti háztartásokban élő eltartottakkal*, míg 33%-a *iskolai tanulókkal pótolja*. Az októberi munkacsúcsok idején jelentkező munkaerőhiányt már nehezebb középiskolai tanulókkal pótolni, amit az időjárás, a szövetkezetek felkészületlensége mellett az is magyaráz, hogy a szakképzett munkaerő, valamint a nehéz fizikai munkaerő igénye nem elégíthető ki a diákokkal.

A szövetkezeti *bruttó jövedelem* prognoszálható növekedése a következő:

	Index: 1972=100
1972. évi tény	100,0
1973. évi várható	106,6
1974. évi előrejelzés	114,2

A bruttó jövedelmen belül a *személyes jövedelmek* előreláthatóan csak szerényebben emelkednek:

	Index: 1972=100
1972. évi tény	100,0
1973. évi várható	106,4
1974. évi előrejelzés	110,9

A termelőszövetkezeti *tiszta jövedelmekben* a beérkezett adatok szerint gyorsabb emelkedés várható:

	Index: 1972=100
1972. évi tény	100,0
1973. évi várható	102,1
1974. évi előrejelzés	118,5

A BERUHÁZÁSI KEDV

Mint az előzőekből láthattuk, a szövetkezeti erőforrások közül a *munkaerő* és a *föld szükségű* jellegű. Az eszközök — esetünkben az állóeszközök — beruházása, illetve beszerzése nemcsak az említett erőforrások csökkenését ellensúlyozza, hanem megteremti a korszerű nagyüzemi termelés alapjait.

A beérkezett válaszokból megállapítható, hogy a beruházási kedv *lassan fellendülő* tendenciát jelez, bár megjegyezzük, hogy ez elsősorban szándékot jelent, ami pénzügyi kalkulációkkal még nincs kellően megalapozva.

A beruházások összetételükben is eltérnek az előző évek gyakorlatától. A megkérdezett gazdaságok 25%-ában nem kezdenek építési beruházást. (Az építkezéseken belül szarvasmarha- és sertésférőhelyek, lucernaszárító üzem és gépjavító műhely iránt jelentkezik elsődleges igény.)

A korszerű nagyüzemi *termelési rendszerek* beszerzésére irányuló törekvések további erősödése várható, s ezen belül különösen a nagyteljesítményű *erőgépek* és csatlakozó munkagépek, valamint a különféle *betakarító gépek* iránti növekvő érdeklődésre lehet számítani.

Változatlanul mérsékelt az érdeklődés az *ültetvények*, a *talajjavítás* és az *öntözőtelepek* beruházása iránt.

A HÁJTÁJI GAZDASÁGOK HELYZETE

A termelőszövetkezeti közös gazdaságok döntő többségében — 57%-ában — úgy vélik, hogy 1980-ig a háztáji gazdaságok az *1973. évi szinten* termelnek és a közös gazdasággal való kapcsolatukban *sem jeleznek lényeges módosulásokat*. A termelőszövetkezetek 25%-ában növelési lehetőséget látnak a háztáji gazdaságok termelésében, 18%-ában viszont *csökkenéssel* számolnak.

Azok a termelőszövetkezetek, amelyek a háztáji gazdaságok termelésének csökkenését jelzik, ezt elsősorban azzal magyarázzák, hogy a háztáji állatállomány erőteljes növekedésével annak a közösből való takarmányellátása — az ugyancsak növekvő szövetkezeti állomány mellett — akadályba ütközik. Ez a feszültség tehát a háztáji állomány csökkenését vonná maga után.

A háztáji és a közös gazdaságok *kapcsolata* főleg a takarmányellátáshoz kapcsolódna a jövőben is (a termelőszövetkezetek 56%-ában), a gazda-

ságoknak 31%-ában található értékesítési együttműködés és csupán 12%-ában terveznek talajelőkészítési, vetési, betakarítási munkákat a háztáji gazdaságok részére. Örvendetes jelenség, hogy egyre több szövetkezetben különböző *szakmai tájékoztatókkal*, illetve *szakmai segítséggel* is támogatni kívánják a háztájiban folyó termelést.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. Rövid és középtávú prognózisunk szerint a termelőszövetkezetek várhatóan a *kívánt irányban és ütemben* fejlődnek 1974 és 1980 között. Ezt bizonyítják a termelési szerkezetben, a vetésterületben és az állatállomány összetételében jelentkező arányeltolódások, valamint a termelés növekedését jelző emelkedő indexek.

2. Az *állattenyésztésben* és a melléküzemi tevékenységben *dinamikus fejlődés* várható, de jelzéseink szerint különféle korlátozó tényezők — a tényészanyag hiánya, technológiai fogyatékoságok, a keveréktakarmányok minősége stb. — lassíthatják, akadályozhatják az állattenyésztési célok teljesülését.

3. A szántóföldi növénytermelésben ugyan *kiegyensúlyozott* fejlődés prognosztizálható, de jól érzékelhető az is, hogy a *dohány*, a *rizs*, az *egynyári takarmánynövények*, a *rostlen* és a *rostkender* termelése elmarad az 1973. évi-től. Ellentétes irányú a fejlődés a *zöldségtermelésben* is.

4. A termelési szerkezet rövid és középtávú előrejelzése alapján megállapítható, hogy a közös gazdaságok — az előző évek gyakorlatától eltérően — a *jövőben már nem annyira a termelési szerkezet lényeges módosítását helyezik előtérbe*, hanem inkább az üzemi méretek növelését, ezúton a specializáció elmélyítését, a korszerű termelési rendszerek bevezetését részesítik előnyben.

5. A *bruttó jövedelmen* belül a *személyes jövedelem* szerényebb emelkedése, míg a termelőszövetkezeti *tiszta jövedelem* gyorsabb növekedése prognosztizálható.

6. A termelőszövetkezeti dolgozó *tagok* száma változatlanul csökkenő tendenciájú, sőt ez 1974-ben előreláthatóan felgyorsul. A gazdaságok 46%-ánál nem okoz problémát a munkaerő csökkenése, mert a fokozottabb gépesítéssel ezt ellensúlyozni tudják, míg 35%-ánál komoly gondot jelent a fokozódó munkaerőhiány.

7. A termelőszövetkezeti *erőforrások* közül a föld és a munkaerő szűkül, amit növekvő mennyiségű és korszerű összetételű hatékony anyagokkal, eszközökkel lehet csupán ellensúlyozni. A lassan emelkedő beruházási kedven belül erősödik a *komplex, nagyüzemi termelési rendszerek* anyagi-műszaki feltételeinek megteremtésére irányuló szándék.

8. A napjainkban ismert gazdasági célok, erőforrások és anyagi ösztönzés mellett — a jól belátható rövid távon — meglehetősen nagy bizton-

sággal hozták a termelőszövetkezetek döntéseiket. A *biztos döntések* aránya rövid távon 70%, középtávon 61%, míg a *kockázatos és bizonytalan* döntések súlya 22, illetve 28%.

9. A középtávú döntések indokai között — az előző évektől eltérően — szinte egyenlő súllyal szerepel a *jövedelmi igény* kielégítése, az *értékesítési biztonság* és a korszerű, *nagyüzemi termelés* anyagi-műszaki feltételeinek megléte.

10. A termelőszövetkezetek döntő többségében — 57%-ában — úgy vélik, hogy 1980-ig a háztáji gazdaságok termelése a *jelenlegi szinten* marad. A termelőszövetkezetek 25%-ában *fejlesztéssel*, míg 18%-ában *csökkenéssel* számolnak.

Центр статистического и экономического анализа Министерства сельского хозяйства и пищевой промышленности в 600 производственных кооперативах произвел обзор относительно того, что какие изменения в структуре производства, какие капиталовложения мы хотим произвести в 1974 году и между 1975—1980 годами. Было исследовано и то, что какие обоснования влияли на принятие решений председателями кооперативов. Работа отчитываясь о результатах обмера одновременно даёт и прогноз об ожидаемом росте производства и проблемах материально-технического обслуживания.

Die Zentrale für Statistik und Wirtschaftsanalyse des Ministeriums für Landwirtschaft und Nahrungsmittelwesen hat in 600 landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften verschiedene Aufnahmen durchgeführt um zu erfahren dass die LPG welche Änderungen in der Produktionsstruktur und welchartige Investitionen in 1974 sowie zwischen 1975—1980 und bis 1985 vornehmen möchten. Weiterhin wurden die Motive untersucht die bei den gebrachten Entscheidungen der LPG-Leiter eine Rolle gespielt haben. Nachdem in der Behandlung die Untersuchungsergebnisse ausgewertet wurden, gaben die Verfasser auch eine Prognose über den voraussichtlichen Produktionswachstum und über den Material- und technischen Versorgungsproblemen.

The Center for Statistics and Economic Analysis of the Ministry for Agriculture and Food performed a survey in respect with 600 co-operative farms concerning the kind and scale of changes of production structure and of investments which they wish to implement in 1974, between 1975 and 1980 and until 1985. Reasons guiding co-operative farm managers in decision taking were also surveyed. Summarizing the results of the survey, forecasts are also presented in the paper concerning the expectable increase of production and the problems of material — technical supply.